

**O'ZBEKISTON
MILLIY
UNIVERSITETI**

XABARLARI

**IJTIMOY-GUMANITAR FANLAR
YO'NALISHI**

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТИНИК НУУЗ

АСТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/7/1**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. d., akademik.

Ashirov A.A. t.f.d., prof.

Balliyeva R. t.f.d., prof.

Malikov A.M. t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. f.d., prof.

Murtazayeva R.H. d., prof.

Mo'minov A.G. s.f.d., prof.

Nishonova O.J. f.d., prof.

Abdullayeva N.B. d., prof.

Madayeva Sh.O. f.d., prof.

Tuychiyev B.T. f.d., prof.

Utamuradov A. f.n., prof.

Muxammedova D.G. ix.f.d., prof.

Boltaboyev H. l.f.d., prof.

Rahmonov N.A. l.f.d., prof.

Shirinova R.X. il.f.d., prof.

Siddiqova I.A. il.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. f.d., dots.

Kurbonova G.S. l.f.d., dots.

Djafarova D.H. il.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. il.f.d., dots.

Pardayev Z.A. il.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **Z.A.PARDAYEV**

TOSHKENT - 2023

MUNDARIJA

Tarix

Adilov F. Sovetlar davrida O‘zbekiston va Ozarboyjon respublikalari o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning ilmiy tadqiqotlarda yoritilishi	4
Amonova F. Turkiston jadidlarning iqtisodiy qarashlari	6
Isakova M. O‘zbekistonda gilamchilik soxasi rivojida xotin-qizlarning o‘rni	9
Mirzoyev Sh. 1950-1955 yillar O‘zbekiston suv xo‘jaligi organlari faoliyati (Buxoro oblasti misolida)	12
Nasriddinova S. Xon vohasida baxshichilik san‘atining shakllanishi va o‘ziga xos xususiyatlari	16
Odilov B. O‘zbek xalqining an‘anaviy dehqonchilik xo‘jaligining o‘rganilish masalasi (XIX asr oxiri –XX asr boshlari)	19
Radjabov O. Mustaqillik yillarida Turkmanistonda temir yo‘llarning holati	22
Saidboboyeva G. Sovet hokimiyatining dastlabki yillarida elektrlashtirish va goerlo rejasi	25
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Абдулхаев А. Философско – теоретические основы формирования готовности служения отечеству и патриотизма	28
Abduraxmanova Q. O‘z shiqlarni kommunikativ asoslar bo‘yicha tasniflash	31
Abdiraxmanova M. Matematik masalalar yechish va teoremlarni isbotlashda analitik metodni o‘rni	34
Avilova X. Xalqiyatdagi matnlar asosida o‘qish ko‘nikmasini takomillashtirishning qiyinchilik va imkoniyatlari	37
Azimov M. Muzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasini maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida amaliyotga joriy etishda “Tarbiyachi imidji”ni yaratish	41
Azimova S. Oliy ta‘lim muassasalarida talabalarining ma‘naviy-axloqiy sifatini rivojlantirish mexanizmlari va pedagogik modeli	44
Alimardanova R. Respublikamizda oila masalalariga respublikamizning psixolog olimlari tomonidan olib borilgan izlanishlar	47
Allayev Z. Critical reading strategies	50
Atabayeva M. O‘zbekiston tabiiy geografiyasi kursida “Ichki suvlari va suv boyliklari” mavzusini interfaol o‘rganishda klaster usulidan foydalanishning ahamiyati	53
Ataeva P. Педагогическое общение как одна из эффективных форм взаимодействия педагога с курсантами	56
Atavullayev M. O‘zbekistonda konstitutsiyaviy islohotlar: falsafiy-huquqiy tahlil	59
Ahrorova S. Ahmad Yassaviy hikmatlarining diniy va falsafiy talqini	61
Babayeva M. Tajik muhandislarda kasbiy kompetentlikni shakllantirishda amaliy masalalarning o‘rni	63
Bekchanov X. Talabalarda hayotiy muammolarni hal etishda kopirg strategiyalardan foydalanishning ahamiyati	65
Bozorbayeva D. Pedagog kadrlarni malakasini oshirishda masofaviy ta‘limning ahamiyati	68
Djurayev D. Talabalarining tarmoq texnologiyalariga oid kompetentligini virtual ta‘lim texnologiyalari yordamida rivojlantirishda tayaniladigan tamoyillar	70
Dilmuradov Sh. Shqori malakali bokschilarning texnik-taktik tayyorgarlik usullarini takomillashtirish	74
Doniyorova Sh. Oliy ta‘lim talabalarining xalqarolashuvida pedagogik shart-sharoitlarni takomillashtirish	76
Jabborova D. Defective principles and approaches to the development of students' professional communicative competence	79
Jumaqulov A. Arkin kurashchilarning qisqa muddatli shiddat bilan bajariladigan ish qobiliyatiga katta yuklamali ishlarni bajarish ko‘rsatkichlarini ta‘siri	82
Закирова Ф., Каримова В., Адашбаев Ш. Компетенции педагогических и руководящих кадров ВУЗов: ключ к успешному развитию высшего образования	86
Izbosarova Z. Tajik tajlak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kommunikativ ko‘nikmalarining psixologik va pedagogik asoslari	89
Inagamova U. The use of internet technologies in modern education	92
Kosimova F., Xasanboyeva N. Foreign teaching methodologies in primary schools	95
Кузиев К. Социально-философский анализ становления и направлений великого шелкового пути и социальная значимость современных концепций возрождения шелкового пути	98
Qozaqova M. Muhandislik yo‘nalishi talabalariga “Muhandislik va kompyuter grafikasi” fanini o‘qitishda loyihalash kompetensiyalarini rivojlartirishdagi vazifalar	101
Quvvatova Z. Z-o‘zini boshqarish qobiliyati va temperament o‘rtasidagi bog‘liqlik	105
Majidov S. Ijtimoiy konfliktlar va ularning ijtimoiy-falsafiy talqini	108
Maxmudov A. 14 yoshli futbolchilarning umumiy jismoniy tayyorgarligini aniqlash natijalarini tahlil qilish	111
Mahmudova N. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mantiqiy tafakkurini o‘stirishda o‘qish savodxonligining ahamiyati	114
Miraxmedov E. Fan o‘rgatishda psixologik tayyorgarlikning ahamiyati	117
Nazarqulova T. Talabalarining mustaqil ishlarini faollashtiruvchi omillar	119
Nazarov R. Reshnik oliy ta‘lim yo‘nalishlarida talabalarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirish texnologiyasi (ingliz tili fani misolida)	122
Nurmaxmatov O. Oliy ta‘lim muassasalarida masofaviy ta‘limni tashkil etish omillari	125
Nurumbekova Y. Yuching texnikasi yordamida maqsadga erishish yo‘llari	128
Ochilov X. Davlat – inson uchun” tamoyilini amalga oshirishda davlat fuqarolik xizmatchisining burch va masuliyati	131
Payanova F. Kompetensiyaviy yondashuv asosida talabalarining mustaqil ijodiy faoliyatini yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llab rivojlantirish	134
Позилова Ш. Научно-методический анализ развития профессиональной креативности преподавателей профессионального образования	137
Primov M. Yashil» iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlash va uni rivojlantirishdagi ijtimoiy va falsafiy jihatlari	141
Пўлатов Д. Особенности подготовки гребцов на Байдарках и Каноэ на этапе спортивного совершенствования	145

Rajabov M Maktab o'quvchilarning fizikadan grafik tayyorgarligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	148
Rajabova M "Tolerantlik" kategoriyasining ijtimoiy-siyosiy tahlili	151
Rasulova Z "Maktab – mahalla – ta'lim muassasasi" hamkorligi mexanizmining mohiyati va ahamiyati	154
Rakhimova K The level of study of the feeling of material lack in a person by foreign psychologists	157
Raxmonov B Bo'lajak o'qituvchilarda hayot faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini rivojlantirishning yangi bosqichi	160
Raxmonov O O'quvchilarda fizikaning "Mexanika" bo'limiga doir laboratoriya ishini bajarishda tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirish	163
Rskhulova D., Rixsiyeva E Eng english through reading short stories	167
Rustamov M Ibtidiy institutlarida fanlarini o'qitishda simulyatorlar va virtual haqiqat texnologiyalari bilan ishlashni joriy qilishning amaliy ahamiyati	170
Saloxitdinova N Ma tabiiy fanlar integratsiyasining rivojlanish istiqbollari	173
Sattorov S Maktab o'quv jarayoni doirasida o'quvchilarning ongli intizomini shakllantirish	176
Sobirov A Реализация STEAM – образования путем внедрения инновационных форм и методов обучения в педагогических ВУЗах	179
Sulaymonov M Msher Navoiyning «Mahbub ul-qulub» (Qalblar sevgilisi) asarida umumpsixologik muammolar	182
Sultonov B Бизнес как новый этап развития инновационных процессов в сфере оздоровительной физической культуры	185
Tadjibaeva S Kakukurash sport turlarida agressiya muammosining psixodiagnostik tahlili	188
Turg'unova E Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatlar shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	192
Uzokova G., Xo'jamberdiyeva J Masalalarni yechishda modellashtirishdan foydalanish	195
Ulug'ov N Nutq madaniyati va notiqlik san'ati, uning siyosiy jarayonlarda tutgan o'rni	198
Umarova O Мотивация как фактор повышения активности субъектов обучения при лоо	202
Uralova Sh., Tashpulatova K O'yin texnologiyalaridan dars mashg'ulotlarida foydalanish	206
Xoliqov S., Xujamov B Poincaré teoremasi va uning turli isbotlarini o'qitish	209
Xolmurodova Z., Ma'murov T Ushbu masalalarni kompyuterli modellashtirishda zamonaviy dasturlardan foydalanish	212
Hamroyev S Samlakat intellektual salohiyatini rivojlantirish davlat suverenitetini mustahkamlash omili	216
Xusanova N Ijtimoiy safarbarlik – insoniyatga qaratilgan tahdidlarning oldini olish asosi	219
Shakirova S Innovative tactics for teaching a second language in contemporary educational settings	222
Shamsiddinov B Shlarni individual-tipologik xususiyatlarida himoya mexanizmlari namoyon bo'lishining ijtimoiy-psixologik jihatlari	225
Shamuratova D., Mutalova S Implementation of cilil in history lessons at higher education	228
Shermanov E O'qituvchilarning sharoitida daxldorlik tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari	232
Sharapova M., Atavullayev M Milliy madaniyat va xalqaro terrorizm ko'rinishlari to'g'risida ayrim mulohazalar	236
Shermanov E Kildorlik fazilatining o'rta maxsus professional ta'lim muassasalari o'quvchilari ma'naviyatida tutgan o'rni	239
Ergasheva F Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish muammolari	242
Yakubjanova M Ma'lumiyat ta'limining mazmun-mohiyati va samaradorligi	245
Yakubova B STEAM yondashuv asosida darslarni tashkil etish metodikasi	249
Filologiya	
Abdullayeva F Xigyonning "Duet" hikoyasida ikki ayol obrazi	252
Abduraxmonova D "Burnoma"ning nemischa tarjimalarida ayol siymosini qayta yaratish usullari xususida (H. Dalov va V. Stammler tarjimalari misolida)	256
Abdurahmonova N Ijtimoiy xizmat jihozlarining qo'llash bo'yicha yo'riqnomasi va interpretatsiya jarayonlari	259
Adilova O Особенности англоязычного сказочного дискурса	261
Azizova G Gulqot turlari nazariyasida nutqni shakllantirish usullari	264
Ahmadjonova O., Aliyeva O Qatda peyzaj tasvirining o'rni	267
Berdiyeva M "Clockwork orange" va Nadsat lug'ati tahlili	270
Berdiyeva S Шторские особенности перевода произведения А.Навои "Хамса"	273
Valiyeva M Ijtimoiy adabiyotida "Qizil ko'shkdagi tush" romanining o'rni va o'rganilish tarixi	276
Darvishova G Charlotta Bronte asarlarida ayolning oiladagi va jamiyatdagi o'rni masalasi	279
Djabbarova S Ibtidiy davrda etnografik realiyalarning ifodalanishi	282
Zaripov R O'zbekistonda mustaqillik arafasida til siyosati va amaliyoti	285
Ismailova L Turizmga oid matnlarning stilistik ifoda vositalari doir	289
Israilova S Ijtimoiy manbalarda ranglar talqini	292
Karimova M Ijtimoiy madaniy matnda alluziv birliklarni keltirish tamoyillari va turlarini belgilashga oid qarashlar	295
Komiljonova K Kin Vohidov lirikasida radiflarning qo'llanilishi	298
Qurbonova D Effective use of ellipsis in english and uzbek advertising	301
Mo'minova M "Kuv" komponentli barqaror birikmalarning lingvokulturologik xususiyatlari	304
Narzullayeva O "Kur'oni Karim"da ruhiy holatni belgilovchi nutqiy konfiguratsiyalar	307
Nasriyeva D Ijtimoiy Sulton badiiy diskursida arxetiplar va irim-sirimlar	310
Numonova S Ishlatilgan so'zlar qurullari: hozirgi va qadimgi nomlarining tasniflanishi	313
Saidnazarova N Ijtimoiy va o'zbek tillaridagi atributiv so'z birikmalarning shakllari va mazmuniy-sintaktik munosabat turlari	315
To'ychiyeva L "Ulliss sarguzashtlari" romanining badiiy xususiyatlari	318
Uraeva D., Adizova O O'zbek folklor janrining tarixi	321
Usarova M Covid-19 pandemiyasining ingliz va o'zbek tilidagi frazeologizmlarga ta'siri	324
Xusanov M O'zbek, ingliz va rus tillarida "Giperbola" konsepti semantikasining lingvokognitiv tipologiyasi	327
Elmurodov A Ijtimoiy madaniy matbuotda mustaqillik mafkurasini targ'ib etishga doir qarashlarning yoritilishi: tahlil va talqin	331
Ergasheva F Ijtimoiy madaniy asarning ilg'or rivojlanishida etnografik oqimning rolini oydinlashtirish	334

UDK:867.9(876.2)

Dilfuza NARZULLAYEVA,

Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi

E-mail: d.b.narzullayeva@buxdu.uz <https://orcid.org/0009-0007-7700-9301>

BuxDU dotsenti, PhD M.Akhmedova taqrizi asosida

“QUR’ONI KARIM”DA RUHIY HOLATNI BELGILOVCHI NUTQIY KONFIGURATSIYALAR

Annotatsiya

Maqolada “Qur’oni Karim” kitobidagi ruhiy holatni belgilovchi nutqiy hosilalarga e’tibor qaratilib, ularning ayrim bir neyropsixolingvistik xususiyatlari o’rganilgan. Unda islomiy-irfoniy tushunchalarning inson ruhiyatiga ta’siri, tinchlantirish va sokinlik alomatlari borligi asoslab ko’rsatilgan.

Kalit so’zlar: nutqiy konfiguratsiya, ruhiy holat, nutqiy hosila, neyropsixolingvistik xususiyat, islomiy-irfoniy tushuncha, inson ruhiyat, nutq, til, madaniyat, ong, xulq-atvor, zikr, kognitiv tuyg’u.

SPEECH CONFIGURATION DETERMINING MOOD IN “QUR’AN KARIM”

Abstract

The article focuses on the speech derivatives that determine the mental state in the book "Holy Qur'an" and some of their neuropsycholinguistic features are studied. It shows the influence of Islamic-mystical concepts on the human psyche, the signs of calming and tranquility.

Key words: speech configuration, mental state, speech derivative, neuropsychological feature, Islamic-mystical concept, human psyche, speech, language, culture, consciousness, behavior, zikr, cognitive feeling.

РЕЧЕВАЯ КОНФИГУРАЦИЯ, ОПРЕДЕЛЯЮЩАЯ НАСТРОЕНИЕ В “КОРАНЕ КАРИМ”

Аннотация

В статье акцентируется внимание на речевых производных, определяющих психическое состояние в книге «Священный Коран», и изучаются некоторые их нейropsixolingvистические особенности. Показано влияние исламско-мистических представлений на психику человека, признаки успокоения и умиротворения.

Ключевые слова: речевая конфигурация, психическое состояние, речевая производная, нейropsixологическая особенность, исламо-мистическая концепция, психика человека, речь, язык, культура, сознание, поведение, зикр, познавательное чувство.

Kirish Globallashuv asrida lingvistik shaxsning jamiyat bilan bo’lgan munosabati avvalambor, uning nutqiy faoliyatiga e’tibordan boshlanadi, ya’ni har bir kadri malakali mutaxassis bo’lib yetishishida ritorika fanining o’rni beqiyos. Shu sababli bu fanning sir-asrorlarini o’rganish insonda notiqlik san’ati qoidalarini va nutq san’atining go’zal hattiharakatlar bilan uyg’unlashtiruvchi lingvistik sohalaridan biridir. Zero, agar insonlararo munosabat ijobiy tus olsa, jamiyat va shaxs ravnaqi muvaffaqiyatli kechadi. Albatta, chiroyli muomala sof qalb, go’zal xulq-atvorni ta’minlamaydi. Buning uchun har bir insonning ichki olamini rivojlantirish, unga yuksak insoniy sifatlarni shakllantiruvchi tarbiyaviy ishlar majmuasidan foydalanish zarurdir. “Qur’oni Karim” shu maqsadni amalga oshirishda amaliy yordam beradi. “Qur’oni Karim”ni musulmonning muomalasi xulq-atvorining ko’zgusi, - deyish mumkin. Boz ustiga yaxshi qiroat qilingan “Qur’oni Karim”dan inson ruhiyatiga nur yog’ilgandek bo’ladi. Ruhiyati tetiklashadi, Allohning najotkorlik xususiyatlariga aqlan oshufta bo’ladi. Shunday ekan, lingvistik shaxsning har bir ishida qalb go’zalligi, salim tuyg’ulari, yuksak diniy va dunyoviy g’oyasi hamda nutq madaniyati yorqin ko’rinib turishi lozim.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili bir-biriga bog’liq hodisadir. Ularni bir-biridan ajratish mumkin emas, Til - bu qurol bo’lsa, nutq shu qurolning o’qidir. Shu sababli Alisher Navoiy ham o’zining "Mahbub-ul-qulub" asarida tilga shunday baho beradi: “Til shuncha sharafi bilan nutqning qurolidir.” Til nutq uchun moddiy materialdir, biroq Ferdinand de Sosyur ta’limotiga asosan ular bir-biridan keskin

farqli hisoblanadi [1, 3]. Til kishilarga doimo o’zaro aloqa, munosabat, madaniy-ma’naviy zaruriyat, jamoa bo’lib birlashish, kurashish vositasi bo’lib xizmat qiladi. Til insonlar o’rtasida aloqa vositasi bo’lib, jamiyat a’zolarining bir-biri bilan fikr almashuviga xizmat qiladi. Til o’zida behisob tushunchalarni mujassamlashtiradi. Til butun jamiyat a’zolarining ongli hayot kechirishi, his-tuyg’ularini ifoda etishi, kurashish va rivojlanishida o’ziga xos benazirligi va buyukligi bilan ajralib turadi. Adabiy til xalq tili negizida yuzaga keladi. Adabiy tilning paydo bo’lishi va uni yaratishdan maqsad umumxalq ommaviy aloqa vositasini yaratishdir.

Tadqiqot metodologiyasi Nutqning yuzaga chiqishida aniq bir maqsad - tinglovchi ongiga ta’sir etish vazifa qilib qo’yiladi. Shuning uchun ham ta’sirchanlik nutqning asosiy sifatlaridan biri sanaladi [3]. Nutqning ta’sirchanligi deganda, asosan og’zaki nutq jarayonida axborotning inson ruhiyatiga sezilarli darajadagi semantik kuchi nazarda tutiladi. Ruhiy holatlar tizimli hodisalar bo’lganligi sababli, ularni tasniflashdan oldin ushbu tizimning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlash kerak. Ruhiy holat tuzilishi quyidagi elementlarni o’z ichiga oladi:

Birinchidan, nutq konfiguratsiyasi tizimni tashkil etuvchi omil uchun muayyan ruhiy holatni ifodalab beruvchi haqiqiy ehtiyoj hisoblanadi. Tashqi muhit sharoitlari (quvonch, ilhom, zavq va boshqalar.) ehtiyojni tez va oson qondirishga yordam bersa, bu ijobiy holatning paydo bo’lishiga yordam beradi.

Ikkinchidan, nutq konfiguratsiyasida psixologik holatlar muvozanatsiz ravishda namoyon bo'ladi, ya'ni ular emotsional jihatdan o'zgaruvchidir. Yoki qoniqish ehtimoli past yoki umuman yo'q bo'lsa, u holda ruhiy holat hissiy belgi nuqtai nazaridan salbiy holat yuzaga keladi [4]. A. O. Proxorovning fikricha, dastlab ko'plab psixologik holatlar muvozanatsiz bo'lib, yetishmayotgan ma'lumotni olgandan yoki kerakli resurslarni olgandan keyingina ular statik holatga keladi.

Uchinchidan, nutq konfiguratsiyasi dastlabki davrida holat shakllanishining eng kuchli tomoni qalqib ko'rinadi – yuqori darajadagi his-tuyg'ular paydo bo'ladi. Bu favqulodda ehtiyojni amalga oshirish jarayoniga o'z munosabatini bildiruvchi shaxsning subyektiv reaksiyalari sifatida gavdalanadi. Yangi barqaror holatning tabiatida “maqsadni belgilash bloki” muhim rol o'ynaydi, bu ehtiyojni qondirish ehtimolini ham, kelajakdagi harakatlar xarakterini ham belgilaydi

Xotirada saqlangan ma'lumotlarga qarab, umidlar, munosabatlar, his-tuyg'ular va «idrok filtrlari» ni o'z ichiga olgan holatning psixologik tarkibiy qismi shakllanadi [5]. Tegishli «filtrlar» o'rnatilgandan so'ng, tashqi dunyoning obyektiv xususiyatlari allaqachon ongga ancha zaif ta'sir ko'rsatishi mumkin va asosiy rolni munosabat, e'tiqod va g'oyalar egallaydi. Masalan, sevgi holatida mehr ob'ekti ideal va kamchiliklardan xoli bo'lib ko'rinadi va g'azab holatida boshqa odam faqat «qora rang» da idrok qilinadi va mantiqiy dalillar bu holatlarga juda kam ta'sir qiladi. Agar ijtimoiy obyekt ehtiyojni amalga oshirishda ishtirok etsa, unda his-tuyg'ularda idrok sub'ekti asosiy rol o'ynaydi. Unda subyekt ham, obyekt ham his-tuyg'ular bilan chambarchas bog'liq bo'lib, kuchli his-tuyg'ular (rashk, hasad tuyg'ulari, qasos, sevgi) bilan ikkinchi shaxs ongida shaxsning o'zidan ham ko'proq joy egallashi mumkin [6]. Tashqi obyektlar yoki ijtimoiy obyektlar bilan muayyan harakatlarni amalga oshirgandan so'ng, odam qandaydir bir qarorga keladi. Bu qaror yoki holatga sabab bo'lgan birlamchi ehtiyojni tushunish (rad etilish) ga imkon beradi yoki yo'q. Bunday holda, yangi holat— umidsizlik, tajovuz va boshqalar paydo bo'ladi. Unda inson yangi resurslarni topadi, bu esa ushbu ehtiyojni qondirish uchun yangi imkoniyatlarni anglatadi [7]. Agar natija salbiy bo'lishda davom etsa, ruhiy holatlarning kuchlanishini kamaytiradigan va surunkali stress ehtimolini kamaytiradigan psixologik himoya mexanizmlari faollashadi.

Tahlil va natijalar ruhiy holatlarni tasniflashning qiyinligi shundaki, ular tez-tez kesishadi yoki hatto bir-biriga mos keladi, shuning uchun ularni „ajratish“ juda qiyin — masalan, qandaydir taranglik holati ko'pincha charchoq, monotonlik holatlari fonida paydo bo'ladi [8]. Biroq, ularni tasniflashning ko'plab variantlari mavjud. Ko'pincha ular hissiy, kognitiv, motivatsion, ixtiyoriy turlarga bo'linadi. Psixikaning asosiy integratorlari (shaxs, intellekt, ong) faoliyatining hozirgi xususiyatlarini umumlashtirganda, shaxs holati, intellekt holati, ong holati atamallari qo'llaniladi. Juda ham ko'p ruhiy holatlarni nutq konfiguratsiyasi keltirib chiqaradi [9]. Chunonchi, “Qur'oni Karim” da ifodalangan holatlar shundan dalolatdir. Quyida so'zlarimiz tasdig'i sifatida “Qur'oni Karim” kitobidan bir necha oyatlardan misollar keltiramiz: “Ey imon keltirganlar, fosiq kimsa xabar

keltirsa surishtirib ko'ring. Birovga bilmasdan aziyat yetkazib keyin pushaymon bo'lasiz” (Hujurot surasi 6-oyat 516 bet) [2].

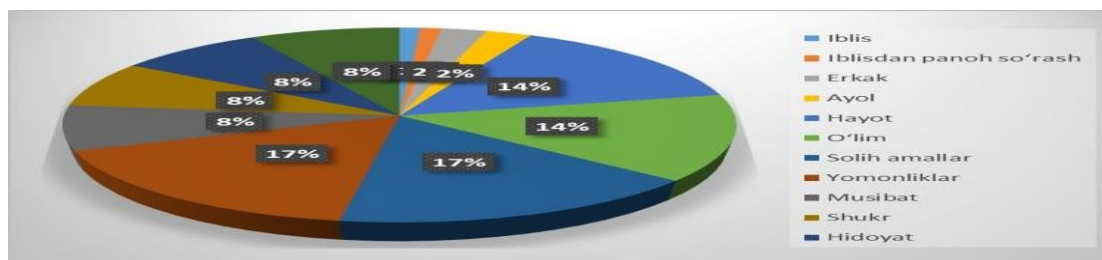
Mazkur oyatda murojaat mazmuniga ega bo'lgan “Ey imon keltirganlar” bosh jumlasini semantik-funksional shakllangan fraza shaklida nutq konfiguratsiyasining markaziga chiqarilgan. Kengaygan kirish undalmali “Ey imon keltirganlar” gapida undalma vazifasidagi “Ey imon keltirganlar” so'z birikmasi bilan kengaygan. “Iymon keltirganlar” o'rnida “musulmonlar” so'zini almashtirish mumkin. Biroq agar “Ey imon keltirganlar” nutq konfiguratsiyasi bilan “Ey musulmonlar” almashtirilganda nutqning ta'sirchanligi, bizning nazarimizda, passayishi mumkin bo'lardi. Unda “fosiq kimsa xabar keltirsa surishtirib ko'ring” to'liq shakllangan gapning to'liq ma'naviy tuzulishiga putur yetgan bo'lardi. Chunonchi, “Ey musulmonlar, fosiq kimsa xabar keltirsa surishtirib ko'ring” dan ko'ra “Ey imon keltirganlar, fosiq kimsa xabar keltirsa surishtirib ko'ring” gapida ma'naviy butunlik va uslubiy aloqadorlik mavjud va juda kuchli. Zero, nutq uslubiyoti nuqtai nazaridan “musulmon” deb murojaat qilganda nutq neytral mazmun kasb etadi, “Ey imon keltirganlar” da esa imonning ibodat jarayoniga kirilgani, iymonda sodiqlik, ibodatga tobelik kabi ma'nolar majmui anglashiladi. Bosh gap ergashgan gapni o'ziga ma'naviy tobelantirib, musulmonlarni hushyorlikka, fisoq-fasodga aql bilan qarshi turishga da'vat qilishga undaydi va ma'no uyg'unligini ta'minlaydi.

Endi “Alloh shunday zotki, shamol yuborib bulutni haydaydi. Uni osmonda o'zi xohlagandek tarqatib pag'a-pag'a qiladi. Undan keyin orasidan yomg'ir chiqishini ko'rasan. Yomg'irdan bahramand bo'lgan bandalarning sevinchi ichiga sig'maydi” (Rum surasi 48-oyat 409 bet) surasi tarjimasiga murojaat qilamiz.

“Alloh shunday zotki” semantik-funksional nutqiy konfiguratsiyada ta'kid va ogohlantirish ma'nosi kuchli ifodalangan. “Shamol yuborib bulutni haydaydi” gapidagi ishontirish vazifasi ta'kid va ogohlantirish ma'nosini ifodalagan “Alloh shunday zotki” orqali har ikki gapga yuklatilgan. “Undan keyin orasidan yomg'ir chiqishini ko'rasan. Yomg'irdan bahramand bo'lgan bandalarning sevinchi ichiga sig'maydi” gaplari kontekstdagi mukammal fikrni yuzaga chiqishi va “Alloh shunday zotki”- Allohning qudrati va karomatiga ishontirishni ta'minlagan.

Shuningdek, «Ey insonlar! Albatta, Allohning va'dasi haqdir. Bas, sizlarni dunyo hayoti sira aldab qo'ymasin! Yana sizlarni aldamchi (shayton) aldab qo'ymasin!» (Fotir, 5)4; «Bas, Meni yod etingiz, (Men ham) sizlarni yod eturman. Menga shukr qilingiz, noshukrchilik qilmangiz!» (Baqara, 152)5; «Yana Rabbingiz e'lon qilgan (bu so'zlar)ni eslangiz: «Qasamki, agar (bergan ne'matlarimga) shukr qilsangiz, albatta, (ularni yanada) ziyoda qilurman» (Ibrohim, 7) gaplarida ham nutqiy konfiguratsiyalarni uchratish mumkin.

Qur'oni Karim” da «Ey insonlar!» «Bas», «Qasamki» kabi nutqiy hosilalar juda ham ko'p uchraydi. Undagi inson fikrini, zikrini, sa'i-harakatini ifodalaydigan nutqiy konfiguratsiyalarni o'rganar ekanmiz, musulmonning «qiyomat» gacha tizimli dasturi amal bo'lgan Alloh taoloning hikmatlariga ishonchimiz orta boradi. Qur'ondagi nutqiy konfiguratsiyalarning yuzaga chiqishiga ko'ra unda ifodalangan leksemalarning tahliliga e'tibor beramiz: (1-rasm)

Qur'on – hikmatlar manbai ekanligi, u odamlar tomonidan tushunilishi, tushunganda ham osonlik bilan tushunilishi uchun arab tilida yuborilganligi bildirilgan: "Alif, Lom, Ro. Bular ochiq-ravshan Kitob oyatlaridir. Darhaqiqat, biz uni anglaysiz deya Qur'onni arab tilida tushirdik" (12-sura, 1-2-oyatlar). Alif, Lom, Ro ham o'ziga xos nutqiy konfiguratsiya hisoblanadi. Ramziy harfiy belgilar aniq oyatlarning nutqiy konfigurativ shakllari ekanligi ma'lum [10, 58-63]. Oyatdan ochiq-ravshan bilib turibdiki, Qur'on koinotning butun sirlarini qamrab olgan ishora va lingvistik belgilar kitobidir. Ya'ni ilmiy ma'noda jamiki ma'lumotlarni bir yerga to'plagan bilimlar xazinasidir. Bu bilim xazinasidagi

hikmatlarni shartli belgi va harflarning ifodasidan shunchaki anglay olishimiz oson ish emas.

Xulosa va takliflar qilib aytganda, "Qur'oni Karim" kitobidagi ruhiy holatni belgilovchi nutqiy hosilalarga e'tibor qaratish, ularning neyropsixolingvistik xususiyatlarini o'rganish dunyoviy va islomiy-irfoniy tushunchalarning mohiyatini tushunishga yordam beradi. Oyatlarning inson ruhiyatiga ta'sirini oshirishda, lingvistik shaxsning ruhiy holatini aniqlashtirishga, uni tinchlantirish, sabr-qanoat, fikr uyg'unligi, oxirat tushunchalarini tushuntirishga va musulmonchilikda salimlik, halimlik, sokinlik va fahmiy bilish alomatlarini tarbiyalashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Azizzo'ja Inoyatov, G'ani Zikrillaev, «Qur'oni Karim oyatlari mazmun-ma'nosining o'zbekcha izohli tarjimasini», «Hilol-Nashr» nashriyot-matbaasi, 2022-yil, 516-bet
2. Azizzo'ja Inoyatov, G'ani Zikrillaev, «Qur'oni Karim oyatlari mazmun-ma'nosining o'zbekcha izohli tarjimasini», «Hilol-Nashr» nashriyot-matbaasi, 2022-yil, 409-bet
3. Saussure F. Cours de linguistique générale (1908–1909). Introduction. In: Cahiers de Ferdinand de Saussure, 1957, no. 15. pp. 3–104.
4. Azizzo'ja Inoyatov, G'ani Zikrillaev, «Qur'oni Karim oyatlari mazmun-ma'nosining o'zbekcha izohli tarjimasini», «Hilol-Nashr» nashriyot-matbaasi, 2022.
5. Sayfullayeva R. R., Bobokalonov R. R. Neyropsixolingvistika: lingvistik shaxs va xarizmalı inson. Globedit, Kshinyov, ISBN: 2023 978-620-0-64878-5
6. Бобокалонов Р.Р. Нуткий хосила, семиотик белги, дискурс ва нейropsixolingvistik ҳолат. Монография, GlobeEdit, Chisinau, Moldavia-Europe, 2023 234 с. ISBN: 978-620-0-64729-0.
7. Бобокалонов Р. Р. Нейropsixolingvистика: языковая личность и харизматический человек (Теория, практика и методика). Монография, LAMBERT Academic Publishing, Chisinau, Moldavia-Europe, 2023. 230 с. ISBN : 978-620-6-15214-9
8. Бобокалонов Р. Р. Неразрывная связь семиотики и нейropsixolingvистики. Монография, Lambert Academic Publishing, Chisinau, Moldavia-Europe, 2023. 156 с. ISBN: 978-620-6-16018-2.
9. Jacques Jomier, L'Exégèse scientifique du Coran d'après le Cheikh Amin Al-Khouli, MIDEO, 4, 1957, p. 272-274.
10. Bafoevna N. D., & Ikromdjonovna, K. N. (2023). The Main Directions of Theo linguistic Research In Modern Linguistics. Journal of Survey in Fisheries Sciences, 10 (2S), 2127-2136.
11. Нарзулаева Д. Б. (2022). Теолингвистическая лексема религиозного стиля. Educational Research in Universal Sciences, 1(7), 332-338.
12. Narzoullaeva D. B. (2023). Théolinguistique-une tentative de vulgarisation du terme. Innovative Development in Educational Activities, 2(6), 58-63.